

> **KULTURA**

ANGELA VODE S SESTRO IVANKO SPINDLER V RIMU LETA 1970/ JANEZ SPINDLER

Skriti spomin se tihotapi skozi hude čase

Ob 20. obletnici knjižne objave spominov Angele Vode, ki iz prve roke razgaljajo revolucionarni kanibalizem

In tako je poteklo dvajset let, odkar je prišel na svetlo *Skriti spomin* Angele Vode! Založba Nova revija je 23. novembra 2004 sklicala tiskovno konferenco in tista večja soba v predelani drvarnici, kjer so nekoč delovali Novorevijaši (ki so prostore dobili od Mikroade), je bila polna. Knjiga je bila težko pričakovana. Že leta 2001 sem jo napovedala - v članku, objavljenem v reviji *Ampak* -, potem pa sem se dolgo, kar predolgo obirala ... No, novembra 2004 je bila knjiga končno natisnjena. Skoraj 400 pomensko nabitih strani, kakršnih slovenska literatura do tedaj ni poznala. Natisnjeno je bilo prvo pričevanje politične zapornice in tudi prva izrazito protikomunistična knjiga, ki je prišla z dna in iz njihovih lastnih vrst.

»Besedilo je nastalo med letoma 1960 in 1970, ko si je sedemdesetletna Angela Vode končno prislužila nekaj pokojnine,« sem povedala za uvod. »O tem, kar je objavljeno tu, je molčala. Liste je skrivala in skrila. Ko bi se ohranil režim komunistične partije, bi bili verjetno objavljeni v tujini. Ker se ni, so objavljeni tukaj. Pobudo, dovoljenje za to in zajeten šop papirjev je Alenki Puhar dal Janez Spindler, nečak Angele Vode, ki je marca 2000 umrl v San Diego v ZDA.«

Tiho junaštvo sredi sovražnih okoliščin

Kako so ti papirji preživel? Za to je poskrbelo nekaj razumevajočih, vrljih ljudi. Predvsem dva moška. Prvi je Janez (John)

Spindler, Angelin nečak. Jani je imel Angelo zelo rad in jo je tudi visoko cenil. Ko je ušel iz Jugoslavije, se je potrudil olajšati bedno življenje mame in tete. Med drugim je kupil pisalni stroj - starega je policija ob aretaciji zaplenila in ga nikoli ni vrnila - in Angelo je spodbujal, naj nanj napiše kaj zanimivega ... Oba sta vedela, kaj to pomeni. Oba sta tudi vedela, da je to tvegano početje, ki mora ostati v najstrožji tajnosti.

Ampak Jani Spindler ni edina oseba, ki ima nekaj zaslug za izid te izjemne knjige spominov. Pomembno vlogo je pri tihotapljenju skozi hude čase odigral še nekdo, o katerem do sedaj ni bilo nič zapisano. Ime mu je bilo Stanislav Perčič, bil je duhovnik in dolgo župnik pri Sv. Jakobu v Ljubljani. Kako

je Angela Vode prišla do njega? Kako to, da mu je popolnoma zaupala?

Režimsko trpinčenje širše družine

Po procesu, ki je bil poleti 1947, so bili kaznovani tudi vsi sorodniki obsojencev. Režim je pri tem uporabil raznovrstne metode, ki so mu bile na voljo - od strogega nadzora do revščine. Tako je bila Silva Kumelj, hčerka Metoda Kumlja čez dve leti aretirana in je leto dni preživela v kazenskem taborišču, Janez Spindler, nečak Angele Vode, se ni smel vpisati na študij medicine, no, vsi po vrsti pa so bili izseljeni v dosti manjša, slabša bivališča. Ivanka Spindler in njen sin sta bila z Beethovnovе ulice preseljena v sobo in pol k družini na Privo-

zu, na robu Ljubljane. Ivanka je bila zelo pobožna in nesreče, ki so se zgrnile nad njo - medtem ko je bila Angela v zaporu, je sin Janez ušel čez mejo in to je zanj pomenilo tudi mučna zaslisevanja in dodatno črno piko -, so njeno vero in potrebo po duhovni tolažbi še okrepile. Najbližja cerkev je bila pri Sv. Jakobu in tja je hodila redno in pogosto. Angela jo je sem in tja spremljala, in ker so se Ivanki z leti povečale razne težave, je to tudi za Angelo pomenilo, da je pogosto hodila k maši.

Malobesedni mož, vreden zaupanja

Gospod Stanislav Perčič, ki se je rodil leta 1917 v Želimljah, umrl pa leta 2003 v Ljubljani, je bil v šentjakovski fari dolgo, od leta 1965, ko je prišel za župnijskega upravitelja, kar je ostal dve leti, nato pa je postal župnik in to je bil vse do leta 1982. Slovel je kot prizadeven, skrben človek. Njegove pridige so bile kratke in jasne. Rad se je opravičil, ker je bila pozimi cerkev hladna, saj je moral varčevati: »Toplo se oblecite. Maša bo kratka. Do konca maše se še ne boste ohladili, ne boste se torej prehladili. Naj zaradi mraza nihče ne ostane doma!«

Kakšne lastnosti je še imel - o tem v Angelinih papirjih ni nič. Da ga je zelo spoštovala in se zanesla nanj, pa ne more biti dvoma. Imela je izostren čut za ocenjevanje ljudi, v svojem ne-lahkem življenju pa je doživela tudi toliko razočaranj zaradi ljudi, ki so jo opazovali, ovajali, ignorirali, ji podstavljali polena, da je imela iz tega tako rekoč mojstrski izpit ...

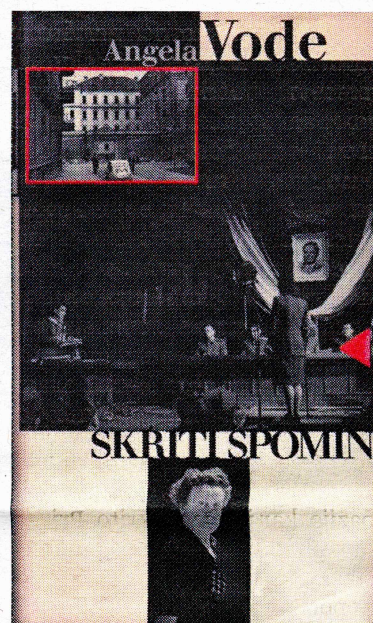
Tihotapska pot Ljubljana-Ulm-Gorica-London-San Diego

No, trdna dejstva so taka: Ko je napisala spomine na povojno življenje, recimo da je bilo to okoli leta 1970, se je z gospodom Perčičem domenila, da ji bo to spravil, skril. O tem je ustno obvestila Janeza Spindlerja, ko je živela z njegovo družino v Ulmu. Janez je svojemu bratrancu Dušanu Pleničarju, ki je živel v Angliji, sporočil, za kaj gre, in se dogovoril, da bo založba Pika Print lepega dne izdala Angelino knjigo. Podatki o tem načrtu so - dokaj kriptično - očitani v pismu, ki ga je Dušan Pleničar leta 1987 pisal Janezu Spindlerju v San Diego v ZDA:

»Lepa hvala za Tvoje goriško pismo! Ko sem lani zvedel za Angelino smrt, mi je seveda takoj prišel na misel najin dogovor, ki sva ga naredila pred precej leti. Vedel sem, kje je bila tedaj ta reč shranjena, in smo čakali na priliko, da jo dobimo. Ko sem zvedel za njeno smrt, sem previdno potipal tja, kamor bi se bilo treba obrniti, in sem zdaj ta čas čakal odgovor - pa si me prijetno presenetil Ti. Cela reč je občutljiva za režim in po vsej verjetnosti tudi za nekatere še žive. Zato je treba postopati silno previdno, ker je gotovo v interesu gotovih, da ne pride do mene ali celo Tebe. Čim manj ljudi ve za zadevo, tem bolje. Ni bilo ravno pametno razgovarjati v Gorici s prijateljem, ki me je o tem obvestil, če nisi 1000% vedel, da je zanesljiv ...«

SKRITI SPOMIN JE BILA PRVA IZRAZITO PROTIKOMUNISTIČNA KNJIGA, KI JE PRIŠLA Z DNA IN IZ NJIHOVIH LASTNIH VRST.

O skrivanju Angelinih spominov je važno vedeti še to, da jih je od tam prevzela Mojca Prinčič, Angelina občasna sostanovalka in pomočnica, ter jih čez nekaj let izročila Janezu Spindlerju. Kje natančno so bili skriti, se ne ve dobro. Sodobni stanovanjci župnišča, ki sem jim povedala, kaj skušam odkriti in zakaj me žge radovednost, so mi nekoč ljubeznivo razkazali prostore, in ko smo obstali pred velikim starinskim trezorjem - še iz avstro-ogrskih časov -, smo si rekli, da je to verjetno to ...

Zahtevno odstiranje ženskih usod

In zdaj še beseda o tem, zakaj je trajalo štiri leta, da sem rokopis dala iz rok in da je bila izdana knjiga - lepa, dobro opremljena, tako rekoč solidna, kot se za gospo Vode spodobi ... Ne gre za to, da bi rokopis sam po sebi terjal veliko dela. A zdelo se mi je, da bo prepričljivost knjige bistveno večja, če odgonetim vsako ime - včasih samo s kratko ali napol zapisano, včasih tudi napačno. In odkrivanje ženskih usod je precej težje delo kot odkrivanje moških, zlasti kadar oseba ni dosegla nič izrednega - samo zaprta je bila. Zato sem se zelo potrudila, da bi napisala vsaj nekaj vrst o pretresljivih usodah, ki jih je omenjala Angela. Njena knjiga namreč ne pripoveduje samo o tem, kar se je strašnega godilo njej, temveč nam naniza mogočen sprevid tragičnih figur - od Hildegard Hahn do Ade Grundner, od Marije Dermastja do Donate Capuder, od Maruše Vrančič do Marije Kermc ... Potrudila sem se tudi za to, da bi jih čim več nastopilo s fotografijo in bi se jim bralci zastrmeli v obraz.

Knjiga je bila že naslednje leto ponatisnjena in zatem je založba poskrbela še za tretjo izdajo. Mnogim je veliko pomenila. Mnogim pa seveda čisto nič.

ALENKA PUHAR

NOVOMAŠNIKI, KI SO LETA 1943 KONČALI ŠTUDIJ BOGOSLOVJA. STANISLAV PERČIČ STOJI V SREDNJI VRSTI ZADNJI NA DESNI./NADŠKOPIJSKI ARHIV LJUBLJANA